

CZU: 159.9:347.633(478)

IMPLICAȚII PSIHOLOGICE ȘI JURIDICE ALE REUȘITEI ADOPTIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Inga RUSSU

Universitatea de Stat din Moldova

Adopția este un proces prin care o persoană adultă își asumă parentalitatea pentru o altă persoană, astfel încât toate drepturile și responsabilitățile împreună cu filiația îi sunt transferate dinspre părinții originari. Dincolo de această filiație, adopția este un proces extrem de complex care schimbă definitiv viața unei familii și a unui copil adoptiv. În această ordine de idei, am încercat o analiză a diferitor criterii și argumente pentru succesul unei adopții atât prin implicațiile sale atitudinal psihologice, cât și prin prevederile legislative existente în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: adopție, lege, factor, instruire, adoptator, copil, Republica Moldova.

PSYCHOLOGICAL IMPLICATIONS AND LEGAL ASPECTS OF A SUCCESSFUL ADOPTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The adoption is a process by which an adult person assumes the parenthood for another person, in the manner that all the rights and responsibilities, as well as the filiation are transferred to him/her from the biological parent's side. Besides the filiation, the adoption is an extremely complex process which totally changes a family's life as well as the life of the adoptive child. In this context, we tried to analyze the different criteria and arguments for the success of an adoption both through its attitudinal and psychological implications and the existent legal framework of the Republic of Moldova.

Keywords: adoption, law, factor, training, adopter, child, Republic of Moldova.

Fenomenul adopției: aspecte psihologice și juridice

Psihologia adopției își are începuturile în jurul anilor '50, când importanța familiei pentru dezvoltarea sănătoasă a copilului a fost demonstrată fără echivoc de experimente comparative întreprinse cu copiii abandonati și instituționalizați și cu copiii abandonati dați în îngrijirea unor mame surogat [1]. De asemenea, aceasta s-a dezvoltat în jurul subiectelor privind secretul adopției și consecințele adopției, originea și formarea identității de sine, precum și accesul la informațiile privind genealogia copiilor adoptați [2]. Aceste subiecte au fost lărgite ulterior prin atenția acordată părinților biologici, proceselor prin care trec ei atunci când decid să abandoneze copilul, precum și consecințelor acestui gest asupra vieții lor.

Perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial, când s-a înregistrat o explozie a ratei natalității, iar cazurile de copii născuți de mame tinere, necăsătorite, care nu doreau să fie dezvăluită nașterea, erau foarte frecvente, a condus la realizarea unei adopții secrete și la practica păstrării secretului adopției. Legislația existentă permitea această practică, dar, în timp, au apărut dovezi cu privire la dificultățile întâmpinate de tinerii adulți adoptați în construirea imaginii de sine. În acest context, chiar dacă prevederile legale nu îi obligau pe părinții adoptivi să-i dezvăluie copilului adopția, s-au făcut auzite vocile unor cercetători și profesioniști în domeniu, care cereau dezvăluirea adopției spre binele tuturor: al copilului adoptat, al familiei adoptive, dar și al părintelui care și-a încredințat copilul spre adopție. Sub acest aspect, în anul 2010 în Republica Moldova a fost adoptată Legea nr.99 privind regimul juridic al adopției [3], în care articolul 46 din Capitolul VI stipulează următoarele:

(1) Persoanele competente cărora le este cunoscut faptul adopției sunt obligate să păstreze confidențialitatea informațiilor obținute în procesul de adopție, inclusiv în ceea ce privește datele de identificare ale adoptatorului, precum și ale părinților biologici. În caz contrar, ele poartă răspundere juridică conform legislației în vigoare.

(2) Părintele adoptiv va informa copilul că este adoptat, de îndată ce vârsta și gradul lui de maturitate o permit.

(3) Părintele adoptiv și copilul adoptat au dreptul să obțină din partea autorității centrale extrase din Registrul de stat al adopțiilor al căror conținut atestă faptul, data și locul nașterii, dar nu dezvăluie în mod expres adopția și nici identitatea părinților biologici ai adoptatului.

(4) Identitatea părinților biologici ai copilului adoptat poate fi dezvoltată înainte ca acesta să dobândească capacitate deplină de exercițiu numai din motive medicale, cu autorizarea instanței de judecată, la cererea oricărui dintre părinții adoptivi, a copilului adoptat, a autorității teritoriale ori a reprezentantului unei instituții medicale.

(5) După dobândirea capacității deplină de exercițiu, copilul adoptat poate solicita instanței de judecată de la domiciliul său ori Curții de Apel Chișinău, în cazul în care nu are domiciliu în Republica Moldova, să-i autorizeze accesul la informațiile referitoare la identitatea părinților săi biologici, aflate în posesia autorității centrale ori a organelor de stare civilă.

Reieșind din aceste prevederi, putem afirma că cadrul legislativ existent a ținut cont de principiile internaționale în ceea ce privește atât confidențialitatea datelor, cât și starea psihologică de bine a copilului adoptiv, odată ce o serie de studii au adus argumente elocvente în privința importanței acceptării de către părinții adoptivi a ideii că ei nu sunt unicii părinți ai copilului adoptat [4].

În această ordine de idei, ceea ce ar mai trebui specificat este faptul că în Republica Moldova singura formă de adopție reglementată și practică este adopția „închisă” sau „confidențială”, care presupune absența contactului și a schimbului de informații dintre părinții adoptivi și cei biologici.

Deși inițial a fost considerată ca fiind o practică ce corespunde nevoilor tuturor părților implicate în acest proces, studiile în domeniu au dovedit, în timp, contrariul – lipsa de informații despre trecut împiedică dezvoltarea la copil a unei identități de sine sănătoase. Și anume din acest punct de vedere, legea prevede dreptul copilului la descoperirea propriilor rădăcini [3].

La nivel internațional, în țările în care adopția are o amploare mai mare, adopția închisă tinde să fie înlocuită de adopția deschisă sau cel puțin mediată, în care familia biologică și familia adoptivă mențin legătura fie direct, fie prin intermediari. Studii mai recente arată însă că nu atât forma adopției influențează bunăstarea copilului, cât mai ales procesul de comunicare despre adopție. O comunicare deschisă între părinții adoptivi și copilul adoptat pare a fi un predictor mai puternic al bunăstării copilului decât forma propriu-zisă de adopție (închisă/deschisă) practică [5].

Criterii pentru o adopție de succes

Există diferite criterii și argumente pentru a realiza succesul unei adopții. Unii autori consideră că evitarea desfacerii adopției până la vârsta de 18 ani a copilului adoptat este un argument suficient pentru a considera adopția un succes. Alți autori consideră că satisfacția părinților față de adopție este un argument forte, hotărâtor în privința adopției.

Barth, Gibbs și Siebenaler [apud 4] consideră că multe familii adoptive trec prin perioade dificile atât înaintea, cât și după procesul adopției. În literatura de specialitate internațională se folosesc doi termeni pentru a sugera eșecul adopției: „disruption”, pe care îl vom traduce „întrerupere” (pentru a sugera întreruperea procesului de adopție înainte ca el să se finalizeze legal), respectiv „dissolution” tradus prin „desfacere” (pentru a sugera desfacerea adopției după încheierea legală a procesului). Procentul adopțiilor întrerupte este semnificativ mai ridicat decât procentul adopțiilor desfăcute.

La nivelul Republicii Moldova nu s-au identificat statistice care să evidențieze rata de desfacere a adopțiilor sau rata de întrerupere. Există însă observații și instruiți pentru profesioniștii din domeniul protecției sociale a copilului ce tind să fie de acord cu rezultatele cercetărilor care prezintă factorii de risc pentru desfacerea adopției, care pot fi grupați în patru categorii:

- *factori care țin de particularitățile copiilor adoptați*: vârsta copilului în momentul adopției, abuzul și neglijarea copilului în istoria sa socială, multiple pierderi și relații de atașament întrerupte, traume timpurii, plasamente multiple, probleme de comportament severe, probleme în dezvoltare, probleme severe de sănătate fizică și mintală, dificultăți în manifestarea comportamentului de atașament, rejectarea familiei adoptive de către copilul adoptat și dorința acestuia de a se reîntoarce la familia biologică sau de plasament, continuarea relațiilor cu familia biologică care pune bariere adopției;

- *factori care țin de particularitățile părinților adoptivi*: expectanțe irealiste, acceptarea copilului în familie într-un moment în care aceasta nu are capacitatea de a preîntâmpina nevoile copilului, decepția conștientă sau inconștientă rezultată din evaluarea adopției, nerezolvarea problemelor cauzate de infertilitate, eventuala pierdere a unui copil anterior adopției, lipsa experienței în raport cu creșterea copilului, incapacitatea de a conștientiza importanța diferențelor culturale/ etnice, în special în cazul adopțiilor internaționale;

▪ *factori asociați programului/strategiei adopției*: pregătirea precară a părinților anterior adopției, informația inadecvată conferită părinților vis-à-vis de nevoile copilului, conferirea unui suport inadecvat familiei pre- și post-plasament și post-adopție, planificare săracă și fisuri în procesul de potrivire între părinții adoptivi și copilul adoptat, lipsa suportului material și financiar, eșec în conferirea informațiilor și serviciilor și în indicarea modului în care acestea se pot obține;

▪ *factori asociați cu sistemul adopției în general*: lipsa disponibilității, a accesibilității serviciilor din diverse domenii, lipsa expertizei în ceea ce privește sănătatea mentală și educația profesională, lipsa suportului și a resurselor adresate familiilor sărace în general pentru a se reduce nevoia de adopție, lipsa angajamentului, a dezvoltării profesionale, a managementului personal, a abilității de intervenție, lipsa resurselor pentru a dezvolta servicii de furnizare a sistemului, politici care să asigure accesul neîngrădit la servicii de calitate [Casey Family Programs, apud 6].

Ținând cont de acești factori, politicile privind protecția copilului implementate în Republica Moldova țin să dezvolte un sistem coerent și unitar de suport al familiei, acesta fiind omniprezent și în prevederile Acordului de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Politici în domeniul protecției sociale și a familiei în Republica Moldova

Politicile din domeniul protecției sociale a familiei și copilului ca parte componentă a sistemului de protecție socială au menirea de a acorda o asistență adecvată copiilor, familiilor cu copii în scopul asigurării unui trai decent. Ele sunt orientate spre modernizarea și diversificarea serviciilor comunitare și a celor de tip familial în vederea combaterii sărăciei și a excluziunii sociale, prevenirii instituționalizării copilului, creșterii calității vieții familiei, dar și încurajării natalității. Astfel, conform datelor Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, în anul 2016 au fost luați la evidență 4448 de copii rămași fără îngrijire părintească, ceea ce este cu 6,6% mai mult față de anul precedent. Fiecare al treilea copil are vârsta de 7-10 ani (30,8%), iar 76,2% sunt copii din mediul rural. Printre principalele motive de stabilire a statutului de copil rămas fără ocrotire părintească este plecarea peste hotare a unicului sau a ambilor părinți (60,6% din copii), decăderea din drepturi părintești (10,6%), ambii/unicul părinte decedat (8,1%) și alte motive din care părinții nu sunt decăzuți din drepturi, dar au survenit alte cauze, cum ar fi neîndeplinirea obligațiilor părintești (8,8%), lipsa condițiilor de trai (5,0%) [7].

Cel mai des copiilor rămași fără îngrijire părintească li s-au aplicat forme de protecție familială, în special integrarea în familii extinse (57,6%), plasarea sub tutelă/ curatelă la terțe persoane (12,9%), reintegrarea în familia biologică (12,3%), dar și plasarea în instituții de tip rezidențial (7,9%).

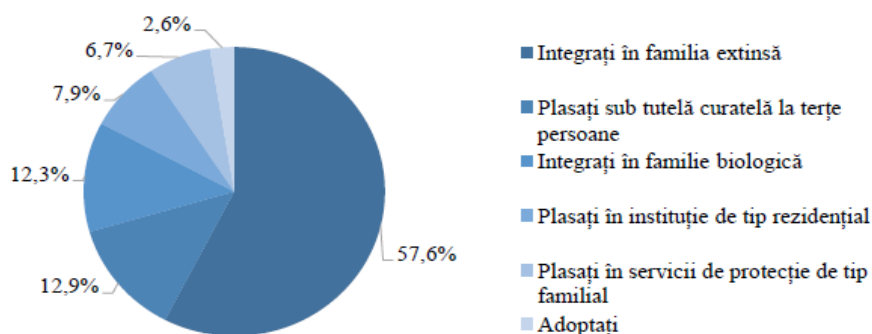

Fig.1. Forme de protecție aplicate copiilor rămași fără ocrotire părintească în anul 2016.

În anul 2016 de către cetățeni ai Republicii Moldova au fost adoptați 105 copii (comparativ cu 88 de copii în anul precedent), iar de către cetățeni străini – 11 copii. Cel mai des au fost adoptați băieți, cetățenii Republicii Moldova adoptând mai mult copii cu vârsta de 3-6 ani, iar adoptatorii străini – mai mult copii cu vârsta de 7-10 ani.

În conformitate cu procedura stabilită în Legea privind regimul juridic al adopției, nr.99 din 28.05.2010, pe parcursul anului 2016 în Registrul de stat al adopțiilor (aprobat prin Ordinul ministrului muncii, protecției sociale și familiei nr.309 din 11.08.2011) au fost înregistrați și luați la evidență **203** copii adoptabili. La sfârșitul anului 2016, în total, în Registrul de stat al adopțiilor erau la evidență: **497** copii adoptabili (total național și internațional) [8].

Totodată, la sfârșitul anului 2016, în Registrul de stat al adopțiilor erau înregistrați și luați la evidență **279** adoptatori, cetățeni ai Republicii Moldova și **46** adoptatori, cetățeni străini. Mai jos este prezentată în dinamică creșterea numărului de adoptatori, cetățeni ai Republicii Moldova, care doresc să adopte unul sau mai mulți copii (Tab.1).

Tabelul 1

Numărul adoptatorilor, cetățeni ai Republicii Moldova, 2012-2016

2012	2013	2014	2015	2016
167	176	186	228	279

În ceea ce privește numărul copiilor adoptați, este necesar să menționăm că în ultimii ani numărul acestora este relativ stabil, cu o mică creștere în anul 2016. Astfel, în anul **2012** au fost încuviințate **57** adopții, în anul **2013** numărul adopțiilor a constituit **104**, în anul **2014** au fost încuviințate **121** adopții, în anul **2015** numărul adopțiilor a fost de **98**, iar în anul **2016** au fost adoptați **116** copii.

Cu referire la profilul copiilor adoptați, subliniem că pe parcursul anului 2016, în cazul adopției naționale, numărul băieților adoptați este mai mare decât al fetelor, iar categoria de vârstă predominantă este 3-6 ani (Tab.2, Tab.3).

Tabelul 2

Profilul copiilor adoptați prin procedura adopției naționale, anul 2016

În total	Genul		Vârsta, ani					Cupluri de frați		Singuri
	F	M	0 - 2	3 - 6	7 - 10	11 - 15	16 - 17	câte 2	câte 3	
105	50	55	33	45	19	8	0	19	1	64

Tabelul 3

Profilul copiilor adoptați prin procedura adopției internaționale, anul 2016

În total	Genul		Vârsta, ani					Cupluri de frați		Singuri
	F	M	0 - 2	3 - 6	7 - 10	11 - 15	16 - 17	câte 2	câte 4	
11	2	9	0	3	7	1	0	1	1	5

În Tabelul 4 sunt prezentate țările de destinație a copiilor adoptați prin procedura adopției internaționale în perioada anilor 2013 – 2016, datele atestând că cei mai mulți copii au fost adoptați de cetățenii Italiei.

Tabelul 4

Țările de destinație a copiilor adoptați prin procedura adopției internaționale

SUA	Italia	Elveția	Austria	Germania	Israel	Spania
9	20	7	1	3	1	1

Recunoscând dificultatea de început pe care trebuie să o depășească copilul adoptat, separarea de părinți, precum și efectul unor experiențe nefavorabile anterioare adopției sau chiar abandonului, totodată și dificultățile prin care poate trece o familie sau un părinte adoptator, articolul 19 din Capitolul IV al Legii nr.99 privind regimul juridic al adopției [3] reglementează pregătirea adoptatorilor conform unui program elaborat de autoritatea centrală. Programul se adresează potențialilor adoptatori și face parte din procedura de evaluare pentru obținerea atestatului de adoptator și are drept obiectiv principal identificarea și exersarea calităților și abilităților parentale pentru o bună asumare a rolului de părinte/familie adoptiv/ă. Programul conține sesiuni cu subiecte, precum:

1. Schimbarea numelui copilului și noul nume dat de părinții adoptivi;
2. Prima întâlnire cu copilul;
3. Secretul adopției – păstrare sau dezvăluire;
4. Relația cu familia biologică;
5. Dilema celor două mame;
6. Faze de adaptare a copilului în familia adoptivă;
7. Reziliența copilului adoptat.

8. Studii de caz;
9. Simularea potrivirii cu copilul adoptiv.

Este de menționat în acest context că în Republica Moldova nu fiecare autoritate teritorială dispune de specialiști formatori sau de un Centru de Resurse ce ar permite desfășurarea unui asemenea program de instruire propus de către Autoritatea Centrală. Astfel, pentru a asigura formarea și informarea potențialilor adoptatori, o parte din raioanele Republicii Moldova au semnat un memorandum cu privire la colaborarea acestora cu Autoritățile Teritoriale sau ONG-uri ce pot desfășura asemenea cursuri de instruire. Astfel, reieșind din datele emise de către MSMPSF, ce demonstrează eficiența pregătirii psihologice și suportul informațional privind cadrul legislativ al procedurii de adopție națională, în anul 2017 a fost emisă decizia ca programul să aibă o durată de 15 ore, nu de 8 ore cum era prevăzut anterior.

Astfel, făcând referire la raioanele ce au semnat Memorandumul de colaborare cu ONG-ul ce oferă cursurile date de instruire pentru potențialii adoptatori (AiBi Moldova) și la raioanele ce nu au beneficiat de aceste cursuri de instruire, putem observa o creștere a numărului de adopții din ultimii doi ani (Tab.5) [8].

Tabelul 5

Raioane ce au beneficiat de cursul de instruire		Raioane ce nu au beneficiat de cursul de instruire	
2016	2017	2016	2017
Dubăsari – 0 adopții	Dubăsari – 1 adopție	Cimișlia – 0 adopții	Cimișlia – 0 adopții
Hâncești – 1 adopție	Hâncești – 3 adopție	Ceadâr-Lunga -0 adopții	Ceadâr-Lunga – 0 adopții
Ialoveni – 1 adopție	Ialoveni – 6 adopții	Basarabeasca - 0 adopții	Basarabeasca - 0 adopții
Vulcănești – 0 adopții	Vulcănești -1 adopție	Briceni – 0 adopții	Briceni – 0 adopții
Criuleni – 2 adopții	Criuleni – 2 adopții	Telenești – 0 adopții	Telenești – 0 adopții

Este de menționat că aceste date vin să prezinte doar o parte a situației raioanelor în ceea ce privește programul de instruire a potențialilor adoptatori, fiind preluate de la raioanele ce beneficiază de instruire organizate de către echipa din cadrul AiBi Moldova și de la raioanele ce nu beneficiază de asemenea instruire, alte raioane precum Bălți, Ungheni sau municipiul Chișinău dispunând de formatori și resursele necesare asigurării unei instruire de calitate.

Concluzii

De la luarea deciziei pentru adopție și până la punerea în practică a deciziei, un rol important are existența/cunoașterea unor exemple de persoane care au adoptat fără a întâmpina probleme deosebite. Sursele de informații despre procesul de adopție sunt variate – de la internet, până la accesarea serviciilor specializate din cadrul direcțiilor de asistență socială a familiei și copilului de la nivel local. Cu toate acestea, unul dintre factorii de reușită ai adopției ar fi suportul informațional al potențialilor adoptatori susținut de legislația în vigoare.

Referințe:

1. SKODAK, M., SKEELS, H.M. A final follow-up study of one hundred adopted children. In: Muntean, A. *Adopția și atașamentul copiilor separați de părinții biologici*. Iași: Polirom, 2013, p.226-229.
2. TRISELIOTIS, J.P. The current status of post-adoption contact. In: *Educational and child psychology*, 2011, vol.28, nr.3, p.9-17.
3. <http://lex.justice.md/md/335424/>
4. BRABENDER, V.M., FALLON A.E. *Working with Adoptive Parents: Research, Theory, and Therapeutic Interventions*, New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2013.
5. BEJENARU, A. *Adopția copiilor în România*. Iași: Institutul European, 2011, p 302.
6. BUZDUCEA, D. (coord.). *Asistența socială a grupurilor de risc*. Iași: Polirom, 2010, p.197-222.
7. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5638>
8. Raport social pentru anual 2016. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova.

Date despre autor:

Inga RUSSU, doctorandă, Școala doctorală *Psihologie și Științe ale Educației*; lector universitar, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: russu_inga@yahoo.com

Prezentat la 22.10.2018